

УДК 339.92:338.431(477.72)

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-262-5(1)-293-297

КРАВЧЕНКО Л. В.

Хмельницький національний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглянуто теоретичну сутність поняття зовнішньоекономічної діяльності. Досліджено динаміку географічної структури зовнішньої торгівлі товарами і послугами України з іншими країнами світу. Проаналізовано динаміку експорту та імпорту товарів і послуг для України. Визначено основні зовнішньоторговельні країни-партнери та зміни у відносинах з ними. Запропоновано заходи, що сприятимуть збільшенню обсягів експортної продукції та поліпшенню стану зовнішньоекономічної діяльності загалом.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, торговельне сальдо, ефективність, розвиток.

KRAVCHENKO L.

Khmelnitskyi National University

THE MODERN STATE OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF UKRAINE IS IN THE CONDITIONS OF INTEGRATION DEVELOPMENT

In the article certainly essence of concept of foreign economic activity. The dynamics of regional pattern of foreign trade commodities and services of Ukraine is investigational with other countries of the world. The dynamics of export is analysed, import of commodities and services for Ukraine. Basic foreign trade countries-partners and changes are certain in their relations. Measures which will be instrumental in the increase of volumes of export products are offered, that gradually will be instrumental in the improvement of the state of foreign economic activity on the whole.

Gradually, the processes of Ukraine's integration into the European space become irreversible, at the same time, there are significant disadvantages in activity regulating of domestic enterprises, especially those, engaged in foreign economic activity. The urgency of the issue is enforced by the presence of transformational and integration processes that lead to the integration of national economies into the world economic space and their participation in the international division of labour. It also fully concerns the Ukrainian economy. That is why there is a need for monitoring and the need to study the forming processes of the foreign trade environment as a component of foreign economic activity. Foreign-economic activity is a multi-faceted interweaving and interdependence of various kinds of relations of economic entities: legal, industrial, organizational, economic and environmental. In addition, these relationships are influenced by political, economic and other factors. In this regard, it becomes important to ensure the expanded production of quality products of international level and increase the efficiency of foreign economic activity of Ukrainian enterprises.

Keywords: foreign economic activity, export, import, point-of-sale balance, efficiency, development.

Постановка проблеми. Поступово процеси інтеграції України до Європейського простору стають незворотними, водночас, присутні суттєві недоліки в регулюванні діяльності вітчизняних підприємств, особливо тих, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю. Посилює актуальність питання ще і наявність трансформаційно-інтеграційних процесів, які зумовлюють інтегрування національних економік до світового економічного простору та участі їх в міжнародному поділі праці. Це повною мірою стосується і економіки України. Саме тому, існує потреба моніторингу та необхідності дослідження процесів формування зовнішньоторговельного середовища як складової зовнішньоекономічної діяльності.

Зовнішньоекономічна діяльність є багатограним переплетінням та взаємообумовленістю різного роду відносин господарюючих суб'єктів: правових, виробничих, організаційних, економічних та екологічних. До того ж ці відносини піддаються впливу політичних, економічних та інших чинників. У зв'язку з цим, набуває важливого значення забезпечення розширеного виробництва якісної продукції міжнародного рівня та підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження тенденцій динаміки зовнішньоекономічної діяльності та особливостей зовнішньої торгівлі продукцією зроблено у наукових та аналітичних працях, які присвячені проблемам трансформації української зовнішньоекономічної діяльності, таких вітчизняних вчених, як В. М. Геєць, М.П. Войнаренко, Я. Жаліло, О. Кузьмін, А.М. Колот, С. Іонін, С. Мочерний, Н. Нижник, С.В. Філіпова та ін. Істотний внесок у вирішення проблем формування ефективної системи державного управління зовнішньоекономічної діяльності висвітлено в роботах таких вітчизняних учених: І. Багрова, В. Власюк, О. Гетьман, Л. Дідківська, Л. Головка, Ю. Козак, В. Козик, А. Кредісов, В. Новицький, М. Матвеев, О.В. Фарташова, В.В. Бугас, М.А. Самійленко та ін. На сьогодні вченими ґрунтовно досліджено та удосконалено механізми формування конкурентного середовища в зовнішньоекономічній діяльності вітчизняних підприємств. Але, незважаючи на величезну кількість теоретичних напрацювань, актуальність теми дослідження не знижується, оскільки відбувається постійна трансформація процесів та умов її виконання. Цим і обумовлена актуальність нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вагомий внесок у розвиток будь-якої країни здійснюється в результаті ефективного впровадження інтеграційних процесів та розширення економічних зв'язків з іншими країнами. На сьогодні для України ефективна інтеграція процесів та розширення економічних зв'язків можлива під час впровадження експортно-імпортерних операцій з купівлі та продажу товарів. Лише надалі можливе вкладання фінансового капіталу в різні галузі підприємства у формі прямих інвестицій, обміну досягненнями науково-технічного прогресу тощо. Проведення активної та ефективної зовнішньоекономічної діяльності країни, розширення міжнародної торгівлі та набуття міцних та потужних взаємозв'язків, які мають базуватись на принципах і нормах міжнародних економічних відносин.

Як зазначає закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квіт. 1991 р. № 959-ХІІ: Зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами. Зовнішньоекономічна діяльність може здійснюватись в різних видах: експорт та імпорт товарів, послуг, капіталів робочої сили, кредитні та розрахункові операції, наукова та науково-виробнича кооперація, міжнародні фінансові, спільна підприємницька діяльність, товарообмінні (бартерні) операції, орендні та лізингові операції, інші види зовнішньоекономічної діяльності, не заборонені прямо і у виключній формі законами України [0].

Перш за все, активна та ефективна зовнішньоекономічна діяльність країни має ґрунтуватись на пріоритеті національних економічних інтересів і гарантувати їй національну безпеку. Тобто слід розуміти політику, яка впливає в різні галузі господарства, передбачає пріоритет національних економічних інтересів в системі методів і форм регулювання світогосподарських зв'язків, спрямована на поступове формування економіки, орієнтованої на експорт [0].

Реалізація ефективної зовнішньоекономічної діяльності сприяє стабілізації національної економіки в системі світових господарських відносин та формує економіку відкритого типу. Саме тому розвиток зовнішньоекономічної діяльності – це суттєвий фактор підвищення ефективності господарської діяльності як на мікрорівні, так і в масштабах усього народного господарства.

Негативними чинниками, що впливають на зовнішньоекономічну діяльність підприємства та її розвиток, є чинники глобального середовища, фінансово-економічні, політичні, інституційні. Як коментує науковець Бугас В. В., ті чи інші впливи носять «міжгруповий» характер, оскільки формування економічної взаємодії та її середовища на міжнародному рівні визначається сукупним впливом різних чинників, таким як високий рівень конкуренції на світових ринках; бар'єри входу на ринки розвинених країн; сформований розподіл сфер та зон впливу й спеціалізація провідних компаній світу [0].

Не є секретом, що в Україні досить низький рівень інвестиційної привабливості та несприятливий інвестиційний клімат в контексті економічної безпеки вітчизняних підприємств. Іншими словами, ми не отримуємо достатньо фінансових ресурсів для розвитку підприємств, впровадження сучасних інформаційних технологій, науково-технічного переоснащення, впровадження інноваційних технологій. Крім того, зростає кількість прояву недобросовісної конкуренції та недружнього поглинання. Посилюють негативний вплив ще терміни окупності вкладених інвестицій, стрибкоподібна динаміка цін, інфляція, нестабільна політична ситуація, корупція та недовіра до держави, неформальні відносини органів влади та бізнесу. В цілому це все негативно впливає на розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Відкритість економіки характеризується динамікою обсягів зовнішньоторговельних відносин та взаємовідносинами між суб'єктами господарської діяльності України та іноземними партнерами. Сьогодні передують у міжнародному лідерстві транснаціональним корпораціям інтегровані ланцюги створення доданої вартості, що мають своє походження з провідних промислових країн світу. Ключовим питанням лише залишається при такій взаємодії країн гарантування національної безпеки економік країн-партнерів. Для вирішення даного питання вкрай важливим є належне місце у зовнішньоекономічній політиці, а основою її ефективного впровадження є моніторинг зовнішньоторговельних відносин, шляхом визначення оптимальності обсягів торгівлі у сальдо зовнішньоторговельного балансу країн. Тому доцільно проаналізувати динаміку зовнішньоторговельних відносин України з іншими країнами світу.

Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі товарами України зображена у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі товарами України (на кінець року) [0]

Роки	Експорт товарів тис. дол. США	Темпи зростання до попереднього, %	Імпорт товарів тис. дол. США	Темпи зростання до попереднього, %	Сальдо (+, -), тис. дол. США
2017	43264736,0	119,0	49607173,9	126,4	-6342437,9
2016	36361711,2	95,4	39249797,2	104,6	-2888086,0
2015	38127149,7	70,7	37516443,0	68,9	610706,7
2014	53901689,1	86,5	54428716,9	71,8	-527027,8
2013	63312022,1	92,0	76963965,4	90,9	-13651943,3
2012	68809810,6	100,6	84658059,9	102,5	-15848249,3
2011	68394195,7	133,0	82608240,0	136,0	-14214044,3
2010	51430521,6	129,6	60739969,3	133,7	-9309447,7
2009	39702883,3	59,3	45435559,2	53,1	-5732675,9
2008	66954429,8	135,8	85535356,4	141,1	-18580926,6
2007	49248063,6	128,4	60669923,0	134,7	-11421859,4
2006	38367704,4	112,1	45034491,1	124,6	-6666786,7

Міжнародна торгівля України товарами по суті є збитковою. Чистий експорт або сальдо торгового балансу є від'ємним. Показник торговельного дефіциту у 2017 році склав –6342437,9 тис. дол. США., тенденція впродовж 10 років має нестабільний характер і є низхідною. У 2017 році «наторгували» товарами на 43264736,0 тис. дол. США., минулого року – на 36361711,2 тис. дол. США. Протягом 5 років МВФ прогнозує нам зростання торговельного дефіциту до –1560000 тис. дол. США.

Для детальнішого аналізу слід звернути увагу на динаміку сальдо, а саме час, коли останнє стало від'ємним. У 2015 р. сальдо збільшилось до обсягу 610706,7 тис. дол. США.

Проаналізуємо динаміку зовнішньої торгівлі України послугами з іншими країнами світу (табл. 2):

Таблиця 2

Динаміка зовнішньоторговельних зв'язків України (на кінець року) [0]

Роки	Експорт послуг, тис. дол. США	Темпи зростання до попереднього, %	Імпорт послуг, тис. дол. США	Темпи зростання до попереднього, %	Сальдо (+, -), тис. дол. США
2018 (за 9 місяців)	8769297,3	111,6 (до 9 місяців 2017)	413717,9	105,0	4632119,4
2017	10446640,2	105,9	5359215,8	100,6	5087424,4
2016	9631370,5	98,9	5304654,4	96,0	4326716,1

Міжнародна торгівля України послугами має прибутковий стан. Чистий експорт або сальдо балансу послуг є позитивним. Показник профіциту послуг у 2017 році склав 5087424,4 тис. дол. США., тенденція позитивна. У 2017 році надали послуг на 10446640,2 тис. дол. США., минулого року – на 9631370,5 тис. дол. США. Щодо торгівлі послугами МВФ прогнозує Україні у 2021 році зниження цієї суми ж до від'ємного стану. Можна сказати, що така Євроінтеграція просто знищить національного виробника та інноваційні послуги шляхом масової міграції висококваліфікованого населення.

Тепер розглянемо географічну структуру зовнішньої торгівлі України товарами 2017 р. та визначимо основних країн-партнерів зовнішньоторговельних відносин (рис. 1).

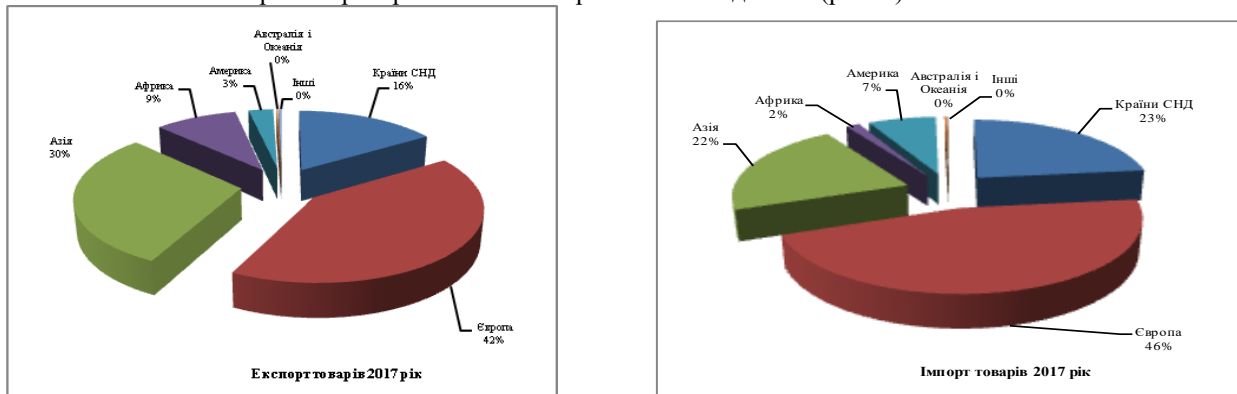

Рис. 1. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами на початок 2017 р. [0]

Найбільшими країнами-партнерами зовнішньоторговельних відносин є країни Європи, СНД та Азії. У 2017 році обсяг експорту з Європою склав 42 % у загальній експортній структурі, а імпорту – 46%, тобто на 4% зазначається товарний дефіцит по країнах Європи. На другому місці за обсягами торгівлі є країни Азії – експорт 30%, імпорт 22%. І третє місце займають країни СНД, експорт – 16 % та імпорт – 23 %. Найбільше сальдо належить партнерам з країн Азії, тобто дефіцит складає 8 %.

Проаналізуємо динаміку обсягів зовнішньоторговельних відносин по роках з найбільш вагомими країнами-партнерами (рис. 2).

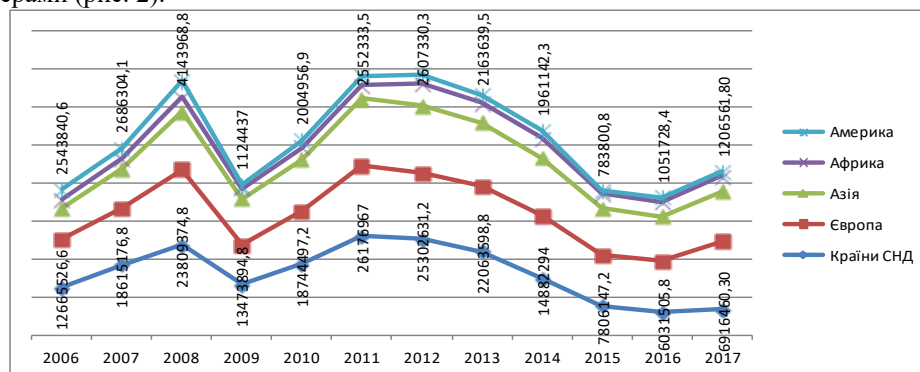

Рис. 2. Динаміка обсягів експорту товарів з України у розрізі частин світу [0]

За даними динаміки обсягів зовнішньоторговельних відносин (товарів) по роках з найбільш вагомими країнами-партнерами ми бачимо, що у 2008 та 2017 роках відбулось заміщення експорту з країн СНД до країн Європи. Всі інші показники мають сталий характер.

Щодо динаміки обсягів зовнішньоторговельних послуг по роках з найбільш вагомими країнами-партнерами результати згруповано на рис. 3.

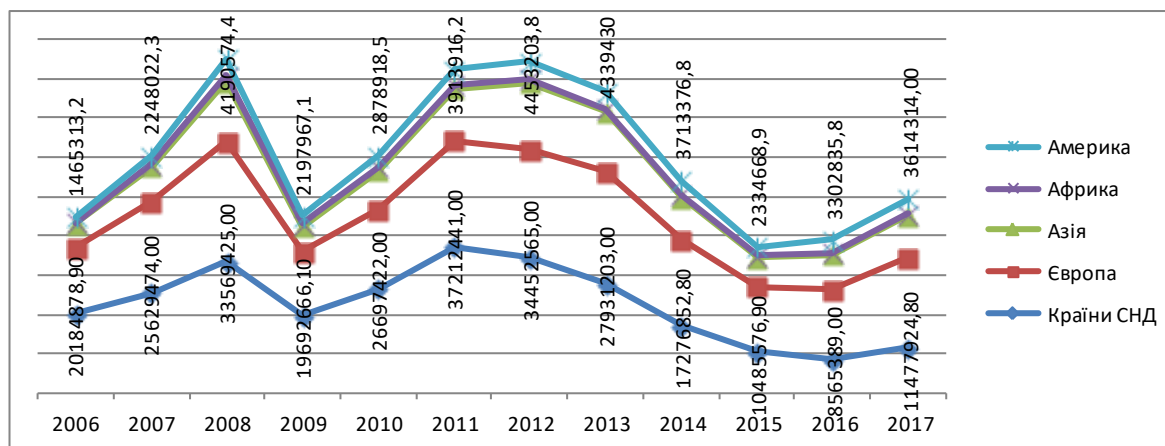

Рис. 3. Динаміка обсягів імпорту товарів в Україну у розрізі частин світу [10]

Сьогодні обсяги експорту українських товарів у Європу збільшується, водночас ми стали теж більше купувати в Європейських країнах та Азії. Спостерігається заміна або переорієнтація експортно-імпоротної діяльності з країн СНД на країни Європи. Тобто ми стали за 10 років «ближче» до країн Європи. Але існує дефіцит експорту в Україні, тому необхідно створювати не лише високорентабельну додану вартість, а і середньорентабельну з інноваційною складовою для досягнення економічного та соціального ефекту.

Вже 10 років Україна затягнута у затяжну глобальну фінансову кризу. Її наслідками є зниження ВВП України на 21 %, уповільнення розвитку національної економіки та знецінення національної валюти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. З кожним роком посилюється тиск дефіциту на національну економіку. З метою подальшого економічного зростання України, доцільно зосередити увагу на збільшенні обсягів готової продукції, орієнтованої на експорт, незважаючи на те, що західні країни цікавляться більше країнами-партнерами сировини; забезпечити концентрацію капіталу на наукомісткому виробництві, що дасть змогу дотримувати належну якість готової продукції, яка відповідатиме світовим стандартам, та завоювати нові ринкові ніші у міжнародному поділі праці.

Література

1. Бугас В. В. Реалії зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних і іноземних підприємств [Електронний ресурс] / В. В. Бугас, М. А. Самійленко // Ефективна економіка. – 2018. – № 1. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/52.pdf
2. Інноваційні стратегії управління підприємством за умов глобалізації : монографія / [М.П. Войнаренко, В.В. Зінченко, С.М. Злепко, О.О. Тарута]. – Хмельницький : ХНУ, 2011. – 174 с.
3. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами [Електронний ресурс] / Держ. ком. статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Гурочкіна В.В. Інтеграційні виробничі ланцюги та місце українського машинобудування в міжнародних рейтингах [Електронний ресурс] / В.В. Гурочкіна, О.М. Менчинська // Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України (економічні науки) : електронне наукове видання. – 2018. – № 2. – С. 45–53. – Режим доступу : <http://www.nusta.edu.ua/home-2/fahov-vidannya>
5. Основні показники соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс] / Держ. ком. статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Про зовнішньоекономічну діяльність : закон України від 16 квіт. 1991 р. № 959-ХІІ [Електронний ресурс] / Верховна Рада УРСР. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>.
7. Фарташова О.В. Зовнішньоекономічна політика України [Електронний ресурс] / І.С. Алакоз, О.В. Фаршатава // Економіка. Зовнішньоекономічна діяльність. – 2008. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/34_NOBG_2008/34_NOBG_2008/Economics/38124.doc.htm

References

1. Buhas V. V. Realii zovnishnoekonomichnoi diialnosti vitchyznianskykh i inozemnykh pidpriemstv [Elektronnyi resurs] / V. V. Buhas, M. A. Samiilenko // Efektyvna ekonomika. – 2018. – № 1. – Rezhym dostupu : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/52.pdf
2. Innovatsiini stratehii upravlinnia pidpriemstvom za umov hlobalizatsii : monohrafiia / [M.P. Voinarenko, V.V. Zinchenko, S.M. Zlepko, O.O. Taruta]. – Khmelnytskyi : KhNU, 2011. – 174 s.

3. Heohrafichna struktura zovnishnoi torhivli Ukrainy tovaramy [Elektronnyi resurs] / Derzh. kom. statyky Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Hurochkina V.V. Intehratsiini vyrobnychi lantsiuihy ta mistse ukraïnskoho mashynobuduvannia v mizhnarodnykh reitynhakh [Elektronnyi resurs] / V.V. Hurochkina, O.M. Menchynska // Zbirnyk naukovykh prats Universytetu derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy (ekonomichni nauky) : elektronne naukove vydannia. – 2018. – № 2. – S. 45–53. – Rezhym dostupu : <http://www.nusta.edu.ua/home-2/fahov-vidannya>
5. Osnovni pokaznyky sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy [Elektronnyi resurs] / Derzh. kom. statyky Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Pro zovnishnoekonomichnu diialnist : zakon Ukrainy vid 16 kvit. 1991 r. № 959-XII [Elektronnyi resurs] / Verkhovna Rada URSR. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=959-12>.
7. Fartashova O.V. Zovnishnoekonomichna polityka Ukrainy [Elektronnyi resurs] / I.S. Alakoz, O.V. Farkhshatova // Ekonomika. Zovnishnoekonomichna diialnist. – 2008. – Rezhym dostupu : http://www.rusnauka.com/34_NOBG_2008/34_NOBG_2008/Economics/38124.doc.htm

Рецензія/Peerreview : 10.10.2018   Надрукована/Printed : 31.10.2018
Рецензент: д. е. н., проф. Гончар О. І.